

mint Hartmann Schedel *Liber chronicarum*ja, Bernhard von Breidenbach *Le saint voyage et pèlerinage de Jérusalem*je, illetve olyan, a korban népszerű humanista szerzők művei, mint Jodocus Badius, Sebastian Brandt, vagy éppen a hadtudományi szerző Roberto Valturio (Mátyás király egyik kedvence). Nem hiányozhat persze néhány kegyességi mű sem, és talán nem véletlen, hogy Temesvári Pelbárt munkái is megőrződtek ezekben a könyvtárakban is.

Fontos figyelni arra is, hogy a 15. század végén a tudományos irodalomban is megjelent a vernakularitás. Hét olasz, kilenc francia és tíz német, és egy flamand nyelvű munka képviseli ezt a csoportot. Kitalálhatóan ezek közt a legtöbb herbáriumos könyv, vagy népszerű, a gyógyítást segítő művek.

A humanista tudomány hazája Itália. Nem véletlenül a legtöbb, 156 kiadás származik innen, főleg Velencéből (105 editio). A német nyelvterületen adtak ki a katalógusban szereplő 57 tételt, míg a francián 56-ot. Németalföld 3 kiadással szerepel. Közhelyszerű üzenet ez a számsor arra vonatkozóan, hogy az angliai könyvkiadás sem az ősnymtatványokat tekintve, sem majd a 16. században – amikor a három jelentős nyelvterület (olasz, német, francia) könyvtermelése kiegyenlítődik, és a Németalföld felzárkózik – nem képez jelentős hányadot az európai kultúrában.

A régi könyvek leírásának egyik leginkább érdekes területe, amely igazán sok művelődéstörténeti tanulságot hordoz, a kéziratos bejegyzések világa. Megőrzött-e a bemutatott korpusz olyan üzenetet, amelyből egy-egy korabeli tudós magánolvasmányairól tájékozódhatunk. Az egyes tételek külön-külön érdekes, de ebben az esetben nagyobb mennyiségű könyv nem származik egyetlen egykori tulajdonostól. Oka lehet ennek az a tény, hogy azok a könyvtárak, amelyeknek mostani ősnymtatványait írja le ez a kötet, a 19. században, vagy éppen az követően alakultak ki, jutottak jelentősebb régibb állományhoz.

Külön értéke a kötetnek az is, hogy a kötet történet szakemberi jól használhatják. Nem egyszerűen a részletes leírás miatt, hanem azért is, mert minden, a 15. századból származó bé-

lyegző lenyomatot külön is közölnek. Ehhez a mutató-részhez tartozik a kötészeti műhelyek regisztere, továbbá egy, a kötéstechikákat külön is csoportosító index. Praktikus segédlet a kötet végén, hogy az szerzők betűrendjébe rendezett katalógushoz, az egyes könyvtárakra vonatkozóan külön is szerepelnek mutatók, ide értve a mindenütt használt ősnymtatvány nyilvántartásokra (ISTC, GW stb.) mutatók koncordanciákat.

A hosszú idő alatt, rendszeres munkával, szisztematikus, elkövetően elkészülő leírások egy kötetbe szerkesztése számos olyan hozzáadott értéket hordoz, amely az elektronikus katalógusok használatával nem elérhető információkat közöl. Értem ez alatt az egy-egy speciális szakmai területre vonatkozó mutatók alapján egyben látható csoportokat. Ezt így, adatbázist használva soha sem láthatnánk.

MONOK ISTVÁN

Szöts Zoltán Oszkár, Az Országos Széchényi Könyvtár egykori első világháborús gyűjteménye, Országos Széchényi Könyvtár–Gondolat, Budapest, 2014, 356 p.

Részben az aktualitás, részben a könyvtári múlt feltárása inspirálta Szöts Zoltán Oszkár könyvét, amely a nemzeti könyvtár egyik szinte teljesen ismeretlen történetű és tartalmú, ma már egységében nem létező gyűjteményrészével foglalkozik.

A több fejezetből álló munka elején a szerző röviden áttekinti az OSZK történetét 1949-ig, hogy elhelyezhesse abban a háborús korszak szervezetét és vezetését. Ismerteti az új, speciális beszerzések okozta raktározási problémákat, a férfiak harctérre vonulásának közvetett könyvtári következményét – a nők előtt is megnyíltak a szakmai munka feltételei – a háborús anyag különgyűjteményének más állományrészekkel kialakult kapcsolatát és a háború közvetlen, a működést befolyásoló, gátló körülményeit.

A második fejezet foglalkozik az első világháborús gyűjtemény történetével, amelynek ötlete, létrehozása német példa alapján, 1914 augusztusában születhetett. Gyarapítására több

módszert is alkalmazott a könyvtár: főként felkeréssel, és a kötelespéldányok átvizsgálásával, de lehetőség nyílt vételre is. A gyorsan növekvő anyagot négy nagyobb csoportra, a hivatalos, a nem hivatalos nyomtatványokra, a háborús irodalomra és a kéziratos anyagra osztották. A könyvtár akkori osztályigazgatója, Fejérfalvai László és az új gyűjtemény gondozásával megbízott Holub József tapasztalatszerzésre németországi tanulmányútra ment, azzal a szándékkal, hogy felkeressék a hasonló anyag gyűjtését folytató könyvtárakat. Az utazás egyik fontos változást jelentő következménye lett, hogy az eleinte a Levéltári Osztály kezelésében lévő gyűjteményből önálló osztályt szerveztek. A háború éveit a gyarapítás egyre nagyobb anyagi áldozatot jelentett, az irattárban megőrzött dokumentumok hitelesen tükrözik az eladósodással, a háborús gyűjtemény körüli nehézségekkel küszködő könyvtár helyzetét. 1920-ban az önállóság megszűnt, az új tételek leltárba vételét, a naplózást 1922-ben befejezték, de az anyag a harmincas évek közepéig egyben maradt a Nyomtatványi Osztályon, kivéve a kéziratosokat. A Nyomtatványi Osztály szerkezeti átalakulása következtében azonban az egykori háborús gyűjtemény is több részre szakadt.

A könyv harmadik részében az Országos Széchényi Könyvtárban található első világháborús katonai tábori újságok bemutatására kerül sor. Az első világháborús tábori lapok nagy része történettudományi szempontból a mai napig feltáratlan. Ennek ellenére az Országos Széchényi Könyvtár azon törekvése, munkálkodása, hogy a háborús dokumentumok mindenféle típusát – köztük a katonai lapokat – gyűjtse és naplózza, mai szemmel is jelentős és értékes, mert ezáltal vált lehetővé, hogy ma ismerhetjük és kutathatjuk ezeket. A korabeli dokumentumokat olvasva hű képet kapunk a lapgyűjtemény létrehozásának terveiről, kialakulásáról, gyarapodásáról, de az egyes újságok indulásáról, keletkezési körülményeiről is. Nagyon érdekes ezeket a levélváltásokat olvasni és ez által is bepillantást nyerni a könyvtár beszerzési tevékenységébe, látni teljességre törekvő erőfeszítéseit. A szerző ennek az időszaknak idáig kevésbé vagy egyáltalán fel nem tárt anyagá-

nak, a katonai tábori újságoknak ilyen irányú ismertetésével tovább emeli kötetének értékét.

A kötet utolsó, nagyobbik része egy 1491 tételből álló bibliográfiát, a háborús gyűjtemény törzanyagába került, magyar nyelvű, 1914–1918 között megjelent műveket tartalmazza. A bibliográfia első része a lapok címének betűrendjében 74 időszaki kiadványt, a továbbiakban folyamatos tételszámokkal a monografikus kiadványok szerzői betűrendes tételeit tartalmazza. Külön érdeme Szóts Zoltán Oszkárnak, hogy közzétette ezt a hiányt pótló történeti szakbibliográfiát, amely a háborús gyűjteménynek jelentős, érdeklődésre számot tartó anyagát a mai használat szerinti bibliográfia formájában tartalmazza, az Országos Széchényi Könyvtár jelzeteit az egyes tételek végén feltüntetve, ezáltal azokat könnyen visszakereshetővé téve. A bibliográfiát rövidítések jegyzéke egészíti ki.

A kötetet irodalomjegyzék zárja. A függékben négy korabeli eredeti dokumentum másolatával szemlélteti a szerző, hogy a könyvtár a legkülönbözőbb nem hagyományos háborús kiadványokat, dokumentumokat hogyan gyűjtötte.

Az egykori háborús gyűjtemény anyagai az Országos Széchényi Könyvtárban hozzáférhetőek, kutathatók. Szóts Zoltán Oszkár eddigi kutató munkájának eredményeként könyvében a több mint 170 ezer dokumentumból álló egykori háborús különgyűjtemény egy részét tárta elénk. Reméljük, hogy folytatódik a gyűjtemény teljes körű feldolgozása. Ez a hiánypótló, nagyszerű kiadvány pedig egyik kiinduló pontja lesz és segítségére szolgál az első világháború, vagy a huszadik század korszakát kutatók, történészek, bibliográfusok, akár az Országos Széchényi Könyvtár története, tevékenysége iránt érdeklődők számára.

NEMES ERZSÉBET

Illik Péter, A Mohács-kód, A csatavesztés a magyar köztudatban, Budapest, Unicus Műhely, 2015.

A fiatal történész új monográfiáját nehéz lenne hirtelen és pontosan meghatározni. Talán a legközelebb álló definíció a következő lenne: a Mohács-értelmezések sokszínűségének, a ma-